

MUZEJ SOLINARSTVA V SEČOVELJSKIH SOLINAH

Zora ŽAGAR

kustos, Pomorski muzej "Sergeja Mažera" Piran, Piran, Cankarjevo nabrežje 3, YU
conservatore, Museo del mare "Sergej Mažera", Pirano

POVZETEK

Avtorica podaja vsebinski pregled Muzeja solinarstva v Sečoveljskih solinah, katerega otvoritev je bila zaradi vojnih razmer v Sloveniji prestavljena iz meseca julija na mesec september 1991. Vsebinski del dopolnjuje prikaz dosedanjih prizadevanj za postavitve Muzeja solinarstva v prvobitnem solinskem okolju, ki se je na dveh območjih Piranskih solin (soline Fontanigge in soline Fazan) ohranilo do šestdesetih let tega stoletja.

K Muzeju solinarstva spada tudi tematsko in slikovno bogat katalog, ki so ga oblikovali avtorji z različnih strokovnih področij.

Muzej solinarstva v Sečoveljskih solinah je postavljen. Kljub številnim oviram, ki so ustavljale preteklo delo (skrajno neugodne vremenske prilike jeseni leta 1990 in letošnja deževna pomlad so upočasnili dela na solnem fondu), nam je uspelo akcijo zaključiti. Otvoritev smo načrtovali za 3. julij 1991. Prav tedaj pa je prišlo v Sloveniji do neljubih dogodkov, ki so dan spremenili v môro. Zaprli smo muzejsko hišo, zapustili prostor Sečoveljskih solin in vso stvar preložili na jesenske dni.

Prvi snovalec Muzeja solinarstva na prostem je bil dr. Miroslav Pahor, ustanovitelj Pomorskega muzeja "Sergej Mažera" Piran. Zelo dobro je poznal problematiko starega solinarstva ter delo in življenje, povezano s to neagrarno gospodarsko panogo. Konec petdesetih in v začetku šestdesetih let tega stoletja je z etnologinjo Tatjano Poberaj spremljal dogajanja v solinah Fontanigge in Fazan v Luciji. Tedaj je tam deloval še stari način pridobivanja soli, vezan na poletno-sezonsko bivanje v solinah. Sol so pridobivali s pomočjo ročnih in vetrnih črpalk, s preprostimi lesenimi in kamnitimi orodji in pripomočki - vsak solinar na svoji solni njivi. Konec šestdesetih let je staro solinarstvo zamrlo, čemur je vsekakor botrovalo prejšnje množično izseljevanje italijanskega prebivalstva v Italijo, ki je do tedaj poleg prebivalstva slovenskega obalnega zaledja predstavljalo glavnino delovne sile v solinah.

Dr. Pahor je zgodaj spoznal, da bo z opustitvijo solin izginila tudi enkratna kulturna dediščina, zato je kulturne

delavce na obali večkrat opozarjal na omenjeni problem.

Muzej solinarstva naj bi po njegovem mnenju postavili v strunjanskih ali lucijskih solinah. Na obeh območjih bi bil na voljo turistom, lahko dostopen in vsem na očeh. Kasneje se je odločil za Strunjan, kjer so v sedemdesetih letih načrtovali gostinsko - turistično naselje. Ta odločitev pa je imela tudi svojo slabo plat, kajti v Strunjanu ni bilo ohranjene avtentične solinske hiše in bi jo bilo treba rekonstruirati. Z obnovo solnega fonda, zaključene proizvodne enote, pa bi posegli v miniaturne strunjanske soline, ki so prvi val modernizacij doživele že v začetku tega stoletja in so kasneje prešle na moderen način pridobivanja soli (enako kot severni del Sečoveljskih solin, t.i. Lera). Strunjanske soline so bile torej glede postavitve Muzeja solinarstva zelo vprašljive, zamisli so nasprotovali tudi tamkajšnji solinarji; v lucijskih solinah pa je zrastle marina.

Opuščene soline Fontanigge so medtem samevale. Izginjali so ostanki stare tehnologije, naglo so začele propadati stavbe (k temu so prispevali tudi ljudje, ki so odnesli, kar se je pač odnesti dalo). Prišlo je do naglega propadanja celotnega prostora opuščeni solin. Zato so zaprli dovodna kanala Curto in Giassi. Tako so zavarovali pred propadom notranje nasipe in solne fonde. Ker je bil prekinjen redni dotok morske vode, se je začel proces razkrajanja rastlinja in živalstva in "nekaj let se je v solinah širil tak smrad, da tja ni bilo moč stopiti".

V letih 1984 in 1985 sta *Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran in Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran* pregledala etnološko dediščino v solinah Fontanigge: hiše in ruševine, objekte z večjo etnološko pričevalnostjo in tiste, ki so bili zanimivi zaradi gradiva in konstrukcijskih podrobnosti ali ohranjenih ostankov opreme, kamnite zapornice, sledove solinske tehnologije. Po tehtnih premislekih in po pogovorih s solinarji ter predstavniki *Droge Portorož* smo določili mesto Muzeja na območju etnološkega rezervata v opuščeni solinah Fontanigge.

Muzej stoji na desnem - južnem - bregu dovodnega kanala Giassi in obsega: obnovljeno solinsko hišo, v interni dokumentaciji, označeno s številko 61, muzejsko zbirko ter pripadajoči solni fond s kanalom Giassi za dotok morske vode. Obnovljena solinska hiša združuje niz treh stavb: nadstropno solinsko hišo, ki je nekdanj služila za shranjevanje pridelane soli in bivanju solinarjeve družine, pritlično skladišče, ki je služilo izključno za shranjevanje soli, ter krušno peč, posebnost Sečoveljskih solin. V muzejski stavbi je našla mesto zbirka, ki združuje pisni in slikovni pregled razvoja solinarstva na SV obali Jadranskega morja, rekonstrukcijo bivalnega in delovnega okolja ter razstavnih prostor z značilnimi solinskimi predmeti. Solni fond med hišo in dovozno cesto ob Dragonji obsega poleg izparilnih tudi 28 kristalizacijskih bazenov. K njemu pa spada tudi kanal Giassi, ki dovaja morsko vodo omenjenemu solnemu fondu (v preteklosti je napajal vse fonde ob kanalu) in odvaja odpadne vode ter deževnico nazaj v morje.

Obnovljena solinska hiša ohranja in ponazarja stanje, kakršno je bilo v obdobju pred uporabo betona, torej v času pred prvo svetovno vojno. Z izbrano notranjo opremo kaže solinarjevo delovno in bivalno okolje v zadnjih dveh stoletjih. Na novo postavljena krušna peč, naslonjena na vzhodno fasado pritličnega skladišča, je rekonstruirana na podlagi obstoječega slikovnega gradiva s konca petdesetih in začetka šestdesetih let, pripovedovanja solinarjev ter na podlagi ostankov krušne peči ob sosednji hiši proti morju. Solinska hiša ima pravokotni tloris, je enonadstropna in krita z dvokapno korčasto streho. Ob krajši stranici ima prizidano dodatno skladišče za sol, kar govori o tem, da je imela vsaka vrsta - "stiera"- kristalizacijskih bazenov svoje solno skladišče (v vsaki vrsti je bilo 14 bazenov). Bivalni prostori, ki so samo v nadstropni stavbi, kažejo na to, da so na kristalizacijskih bazenih delali člani ene družine. Zadnja, ki

je pridelovala sol na današnjem "muzejskem solnem fondu" je bila družina Grbac s Parecaga. Notranji ambienti so bili obnovljeni glede na nekdanjo in današnjo vlogo stavbe. Pritlično stransko skladišče je dobilo kamnit tlak, ker smo prostor namenili pisnemu in slikovnemu prikazu solinarstva (s poudarkom na Piranskih solinah). Solno skladišče v pritličju nadstropne stavbe smo pustili v njegovi prvotni vlogi - čeprav naj bi tu sol shranjevali zgolj simbolično. Potrebno se je bilo odločiti za kompromisno rešitev ter poiskati najboljšo pot za sožitje muzejskega predmeta z nekdanjo namembnostjo muzejskega prostora. Ko bi omenjeno skladišče služilo shranjevanju soli iz muzejskega solnega fonda, bi bil vprašljiv obstoj muzejskih predmetov. V omenjenem skladišču so razstavljena orodja in pripomočki, ki so jih uporabljali pri delu v skladišču in v solnem fondu. Kamnita pot, dodatno položena na zemeljska tla, služi zgolj ohranjanju čistoče v muzejski hiši.

Bivalni prostori v nadstropni stavbi prikazujejo kuhinjski in sobni inventar, ki ga je moč datirati v zadnji dve stoletji. Središče dogajanja v kuhinji je bil vsekakor ognjišni prostor; že pred 1. sv. vojno se v nekaterih hišah namesto ognjišča pojavi zidani štedilnik. Pri inventarju ne moremo govoriti o enotni notranji opremi v solinskih hišah. Gre predvsem za uporabne in okrasne kose, ki so jih solinarji prinesli iz svojih mestnih ali podeželskih domov in so služili sezonskemu bivanju v solinah. Izjema pa so tisti kosi notranje opreme (pladenj za vzhajanje hlebcev-"concolo", nečke za kruh-"albol", glineni vrči in posode za pitno vodo-"arete" in "zare", krušni žigi, t.i. "timbri"...), katerih uporabo je narekovalo življenje v povsem specifičnih pogojih: oddaljenost od oskrbovalnih središč, težavno oskrbovanje s pitno vodo itd... Tem predmetom smo namenili eno od sob in jih razstavili kot značilne solinske kose ter tako opozorili na njihovo pomembno vlogo v vsakdanjem poletnem življenju solinarjev.

Gradivo, ki ga ni bilo moč poiskati v slovenskih muzejih ali med ljudmi na terenu, so nam izdelali v Mizarski delavnici Obrata Soline; kose kuhinjskega in sobnega tekstila pa nam je na osnovi starih vzorcev sešila gospa Marija Bažec iz Ravna.

Muzej solinarstva dopolnjuje vsebinsko in slikovno bogat katalog *Muzej solinarstva-Museo delle saline, Piran-Pirano 1991*, po katerem je tudi povzeto gradivo za omenjeni prispevek.

RIASSUNTO

L'autrice illustra i contenuti del Museo ubicato nelle saline di Sicciole, la cui apertura a causa della guerra in Slovenia è stata rimandata dal mese di luglio al settembre del 1991. Nell'articolo si espongono anche tutti gli sforzi compiuti sino ad oggi per collocare il museo nell'ambiente originario che, in due zone delle saline di Pirano - Fontanigge e Fasan - si è conservato inalterato sino agli anni Sessanta di questo secolo.